X'KITBULNA U X'WEĠIBNA

Istituto Biblico
Ruma 29 ta' Marzu 1925

Wisq għażiż tiegħi Sinjur,

Nіżżi ħajr lill "*Għaqda tal-Kittieba tal-Malti*" li għoġobha tibgħatli l-ktieb tagħha t-"*Tagħrif fuq il-Kitba Maltija*" u lilek li bi tjubija liema bħalha staqsejtni biċ-ċâr il-fehma tiegħi. Xtaqt ħafna li jiena nwieġeb malajr u tajjeb għal l-imġiba ta' ħlewwa li wrejtu miegħi u għal dak li kontu tistennew minni. Għal hekk minnufih qbadt naqra u nifli l-ktieb tagħkom. Imma sa biex niflih b'dik id-dehwa li jistħoqq u natikom fuqu fehma li tixraq għax-xogħol li fih, nistqarrulek li l-ewwelnett ma kellix żmien biż-żejjed, it-tieni, il-lsien Malti ma nafux biżżejjed daqs kemm naf il-lsien u d-djaletti l-oħra tal-Għarbi. Hi kifinhi, il-lum sejjer nagħmel id-dmir tiegħi; wisq sogħbien li domt ma weġibtkom u għalhekk nitlobkom li tagħdruni. L-ewwelnett ħallini nifirħilkom tal-ħsieb u x-xogħol sabiħ li qbadtu sa biex tâtu lill-kitba tal-lsien malti għamla ta' *ortografija* waħda u tal-qjies. Dana (jekk fhimt sewwa) kien l-ewwel ħsieb li għalih inkiteb dan il-ktieb. Taħt din il-bixra din il-biċċa xogħol deherli li ħarġet tajba tas-sew. Għâd jonqos għalkemm xi ħaġa żgħira biex taslu fil-ħsieb li tridu u din hi li għal kull leħen twieġeb dejjem l-*istess* ittra u dejjem dik l-ittra *waħda*. Hekk nara illi l-"'*ajn*" hi mfissra b'żewġ egħliem ta' *għ* li kifinhuma t-tnejn jistgħu xi minndaqqiet iġibu t-taħwid fis-suriet tan-*nom* u tal-*verb* imnisslin minn egħruq bħal ma huma ta' *ġaħad* u *qaħaf*. Jonqos ukoll li wieħed ifisser b'egħliem oħra l-ilħna kollha ta' nisel ieħor bħala għerq il-kelma. Għaliex trid tbati biex tintebaħ bin-nisel tal-kelma mita l-erba' konsonanti tan-nisel : DÂL, DŻÂL, DHŻÂ u DHAD jidhru lkoll D ; inkella, bil-maqlub, li tara l-GĦAJN imħaxxna (enfatica) imfissra daqqa biż-żewġ ittri *għ* u daqqa b'*ħ* biss. Imma ta' dana kollu l-iżjed li jistgħu jâtu l-fehma tagħhom, ngħidu aħna l-aħjar imħallfin, huma intom li titħaddtu u tisimgħu jitkellem lill-poplu d-djalett Malti li għandu leħnijiet tiegħu. Jekk tas-sew dawk il-konsonanti—li ma għandhomx nisel wieħed fil-kliem malti—għandhom dak l-istess leħen, imwaħħad sewwa sew kif jinħass, inti għamilt tajjeb li tajt lil dawn il-konsonanti għelm jew sura ta' ittra waħda fit-

tifsir tagħha bil-kitba maltija : *ortografija* li twieġeb għall-ħoss li joħroġ mill-fomm, bħal ma ngħidu aħna fil-biċċa l-kbira jsir fit-Taljan li fih tinsab *ortografija* li timxi fuq il-leħen u li għal-hekk hija aħjar minn dik l-oħra li timxi fuq in-nisel tal-kelma, kif iktarx hi dik tal-Franċiż u ta' l-Ingliż Għalhekk wara li toqgħod tifli tajjeb u tiġbor kollox ma' kollox, issib, kif għandi naħseb jiena, li inti fir-réguli li tajt wasalt biex għamilt l-aħjar ħaġa li wieħed jista' jagħmel biex għaqqadt is-sura tal-kitba maltija. Ħallini nistqarrlek ukoll illi ma rnexxilix li naqbad sewwa għal liema konsonanti tal-Għarbi *klassiku* twieġeb il-*g* ta' l-Alfabet Malti, jekk hux għall-*ĠÎM* masrija inkella għall-*QÂF* bedwina.

Ma fadallix ħlief inroddlok mill-ġdid il-ħajr tiegħi u narġa' nixtiqilkom minn qalbi risq tajjeb u sħiħ biex il-lsien Malti jiġi l-quddiem. Nitolbok fl-istess ħin li tfisser għalija dan kollu lill-"*Għaqda tal-Kittieba tal-Malti*".

Tiegħek fl-isem ta' Kristu
Patri ALBERTO VACCARI

Lis-Sur Ant. Cremona,
13, Sda. Reale,
Sliema (Malta) (*Mit-Taljan*).

TAGĦRIFA. Il-Patri Ġeżwita Alberto Vaccari huwa Professur ta' l-Ilsna Semitiċi. Fost ix-xgħolijiet tiegħu huma magħrufin "*L'Arabo Scritto e l'Arabo Parlato in Tripolitania*" (*Il-Għarbi miktub u l-Għarbi mkellem fl-art ta' Tripli*). "*Il Pentateutico tradotto dall'Ebraico* da *Vaccari Alb. Scarbo F.* ed altri. (*Il-Bibbja maqluba mil-Lhudi minn Vaccari Alb. Scarbo F* u oħrajn).

* * *

Malta, Sliema,
24 ta' April 1925.

Għażiż Professur,

Billi kelli x'nagħmel se nwieġeb l-ittra tiegħek tad-29 tax-xahar li ħareġ b'daqxejn ta' dewmien.

B'għaxqa kbira ta' qalbi sirt naf li inti ħadt l-impenn li tifli x-xogħol tat-"*Tagħrif fuq il-Kitba Maltija*". Jiena ngħożż

•i„ 1 hiloalb ilfehma tieghek, fehma ta'bniedem bħaU, ^ ^ h : ; **ntqes** it-taghrif ta'I-,lsna semitiċi, għalkemm J« < ruhek l-ura mita stqarrejt h m a tafx b.z-zejjed b,,^, Isien h k i fnaħsebgħandu mhux ftit mid-dfa etti semit.ċi H **ċ** U£ **UMwrtal-Ca**^A, kifinti għaraft tajjeb, k,endak lijj JilhMalti "lcitba mibnija fuq in-nisel tal-kelma u I-grammatka u> **Msteu** ilsien. għalkeinm dejjem fuqdak ukoll h jroddu r,f) guli ***uVfonoloġija*** fl-istess ilsien" u minnħabba din]-aħhar ħaġa l-Malti iktarx insibu lijitbiegħed mill-Għarbi letterarju„ J-djaletti I-oħra Iijagħmlu minnu, kifbilġri wieħed jiata' j¦J m ***wreguh*** ta'l-ewwel taqsima u tat-Tieni Taqsima taħt ir-ras ***"Tibdil ftl-leħen tal-konsonanti //jixxiebhu'*** paġ:87kif ukoll taħt I-aħħar ras ***tl Tifsit ieħor fuq l-AlfabeG*** paġ:114, l_jktar mill-par: (3) u (4) paġ: 118 ***tat-Tagħrif***\ IIgħelm ***għ*** hu wiehed minn l-ittri **1**-iktar mexxejja fil-kitba maltija biex ifisser il-leħen millgerżuma tal-GħAJN jew'AJN,għelm li ilu miim **1**1600jekk mhux qabel, irrid ingħid minn **1**-ewwel ***ktib*** tal-Malii li writna mill-Kittieba Maltin fuqil-kitba ta'oħrajn Sqallin u Taljani, kifwieħed jista' jara ujqabbel fil-kitba Għarbija b'ittri Rumani, magħmnla minn dak iż-żmien mill-għorrief ta'l-ilsna simitiċi fi Sqallija u fl-Italja. Għalhekk \\-***għ*** għall-GħAJN hija wahda minn l-ittri li Uum rabbiet I-egħruq bil-jedd li ħadet fil-kitba maltija u ¦j għalhekk ix-xirka tagħna kellha tibqa żżomm biex ma tħassarx ix-xogħol tagħha. Xirkiet oħra bha tagħna, bħax-Xirka Xemia. kifukoll kittieba ta'grammatki 1 ta' dizzionarji, bħal Vassalli u bħal Falzon, kjenu tħabtu-jWl għalxejn-biex ibiddlu \-***għ*** ma'xigħeim ieħor jew ittri oħra ' jaqblu iżjed **ma'** dak li trid is-sengħa, jewngħidu aħjarm¦ -Alfabet Fonetku. Skond il-bidu u **1**fehma liwrejna **1**-Alfota lonetku taghna kif ukoll ***bh-T?visstja*** litajna paġ:III. ***tàt-TagM*** 'i-leħen ta ***ghajn*** għandu jiftiehem illi humfisser b'żewġ \% rnagħqudi.1 Fwahda, egħliem I, ,idher għaż-żewġ ***għajn &*** j*™ aRħżul fil-Malti iktarx jinsemgħu f'leħen wieħed ta' ***g W*** 72J!T s«W»«el-minn dakta'Ħ. Skond W malti£dmi?9 M°; 55' Għarbijaxi minndaqqiet, fitttt

3 * 5 *T t ^tr* tiSSaWWar' tieħ" '^ħ enta'*h U* ma jitbi¦

^ ^ ^ ^ u k \ iħ?r ii_ieħ_ biiiglel¡

Kittra għandh, *uiu' għ* t,nhas» * f'tarf il *™* ***f*** ***mita*** J

« A mert^* ™>*X bl„aċċent, eż: ***^Jugħ, maqtugħ,*** skond il-gherq tal-kelma,H 4

lieX T'n dawn il-kelmiet jidhru f'suriet oħra jinhassu bil-leħen eż- ***merfugħin, maqtugħin.*** Qabbel paġ:88 u wara: ***^% bieb '**** mhux ***Mep,*** il-għaliex inbagħad ngħidu ***bibien.***

C' Tibdiliet oħra fl-ittri ta'għerq il-kelma, bħal dawn li sem- 1bel isiru wkoll fl-ittri ***d*** u ***għ*** li fit-tiswir tal-kelma jit- biddlu^fil-taħen ta' ***wnj*** Eż: ***kiel (kàl) kuj(Sar) nsir, samaoħ*** c ***ajna*** Tarġa: Sdw,***sawwam% tàr tajjar*** (Ara paġ:27. Z,z7/// /' f/K'etc. u paġ:36-No.5. TAGHRIF). Fuqit-twaħħidtal-Leħnijiet DZÀL DHZA, THAuDHÀD fil-leħen ta'Duximinn- daqqiet ta'T,nitolbok tara dakli għedna f'paġ: 118 (4) ***iat-Tagħrif***

L-ittra ***g*** fil-Malti (inti bladubju trid tgħid għall-^a taljana) f'dawk il-keimiet imnisslin mis-semitiku twieġeb iktarx għall-£ tal-Għarbi letterarju li fil-Malti tieħu **1**-leħen ta'***ga*** imħabba xi kons: oħra (fil-kelma) li tixbahha u li tbiddlilha **1**-leħen u tagħmlu qawwi bħal tagħha kif urejna fil-paġ: 88.T.**ċ**, imma dejjem taħt ir-regula 55.Eż: ***Germed*** flok ***kermed, giddieb*** flok ***kiddieb.*** Hekk ukoll: ***Gżba*** flok ***ġeżira.*** Ngħidu ***ġidi*** kif ukoll ***gidi (ghidi).*** Hekk il-^ xemija tieħu wkoll il-leħen ta'***q*** fil-kelma ***moqdief*** flok ***muġdief*** kifukoh ta'***ċ*** fil-kelma: ***ċaħad (ġaħad)*** billi \-***ħ*** trattab il-Ieħen ta'***ġ*** u tagħmlu ***ċ.***

L-ittra ***x*** dionk issir ***ċ*** Eż: ***Ċarrat, ċarċar*** flok ***xarrats xarxar*** etc. Għadd kbir ta'kliem malti illi fih tidħol \\-***ga,*** kil ukoll l-ittri barranin ***ce-pe-ve-za*** (tsa)jixhdu lihuma mnisslin mit-Taljan jew minn l-Isqalli

Bil-qima kollha
tieghek
A. CREMONA

Lil-wjsq magħruf Professur
Ta//an)
MN ALBERTO VACCARI,
Ruma.

T1

JEKK MA TAFX ILSIEN PAJJIŻEK
!lEN MIN TAF, ILSIEN QADDISEK ! ,